

ВІДГУК

офіційного опонента Васюк Наталії Олегівни,
доктора наук з державного управління, доцента,
доцента кафедри національної економіки та публічного управління
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
на дисертаційне дослідження Ларіонової Катерини Андріївни на тему
“Регіональний контекст розвитку електронної демократії в Україні”,
подане на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 28 “Публічне управління та адміністрування”
за спеціальністю 281 “Публічне управління та адміністрування”

Актуальність теми дослідження. Дисертаційна робота присвячена актуальній проблематиці, що перебуває на стику цифровізації публічного управління, демократичної участі та регіонального розвитку. У ХХІ столітті цифровізація стала домінантною парадигмою трансформації публічного управління. Авторка переконливо доводить, що електронна демократія вже не є факультативною опцією, а поступово перетворюється на базовий інструмент демократичної легітимації управлінських рішень. З огляду на глибинні зміни, що супроводжують децентралізацію та зростання політичної ваги регіонів в Україні, дослідження регіонального виміру е-демократії є надзвичайно своєчасним і відповідає провідним напрямкам розвитку науки публічного управління та адміністрування. У цьому контексті запропоноване в дисертації створення загальної концепції формування електронної демократії як інструменту регіонального публічного управління виглядає надзвичайно актуальним науковим завданням.

Особливу своєчасність дослідження зумовлює історичний аспект повномасштабної збройної російської агресії проти України та гострої потреби у перманентній відбудові довіри населення до органів публічної влади на всіх рівнях. Регіональна електронна демократія у цьому розумінні виступає не лише технологічним інструментом участі, а й засобом стабілізації громад, посилення соціальної згуртованості та запобігання адміністративним зловживанням в умовах підвищеної турбулентності. Тематика роботи прямо відповідає стратегічним цілям розвитку демократичного, децентралізованого та інклюзивного врядування, закріпленим у державних програмах і міжнародних зобов'язаннях України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження містить чітко сформульовані тему, предмет, об'єкт, мету та завдання, які мають належний

рівень узгодження між собою. Для досягнення визначеної мети та вирішення основних завдань обрано відповідну методологію, коректне застосування якої забезпечило цілісний розгляд наукової проблеми та розкриття теми. Визначені і вирішені в дисертаційній роботі завдання цілком відповідають меті і забезпечують різностороннє висвітлення досліджуваної проблематики. Дисертація характеризується досить високим рівнем теоретико-методологічної опрацьованості.

Авторка глибоко реконструює доктринальні витoki концепту «електронна демократія», застосовує історико-логічний та логіко-структурний аналіз для уточнення понятійного апарату. Фрейм-аналіз дозволив їй відокремити е-демократію від суміжних категорій, запропонувати авторське визначення електронної демократії та регіональної електронної демократії, що є важливим науковим досягненням.

Особливо слід відзначити використання інституційного аналізу, системного підходу, кластерного аналізу та агент-орієнтованого моделювання, а також розробку власного Індексу саботажу електронної демократії (ІСеД), що має вагоме прикладне значення. Усі положення добре узгоджені між собою, підтверджені посиланнями на досить великий корпус наукової літератури (322 джерела).

Дослідження, виконане дисертанткою, вирізняється належним рівнем наукової обґрунтованості та достовірності, що підтверджується проведенням аналізу основних результатів, сформульованих висновків і рекомендацій. Положення, винесені в пункти наукової новизни, не викликають застережень, а їхня новизна окреслена коректно та обґрунтовано.

Наукова новизна результатів дослідження. До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну дослідження, належить зокрема те, що авторкою вперше запропоновано тривимірну модель регіональної електронної участі, яка включає вимір типу демократичної практики, вимір джерела ініціативи та вимір реалізації участі, що дозволяє визначити концептуальну схему формування регіональної електронної демократії як сукупність різновидів електронної участі громадськості в управлінні регіоном з обґрунтованими чинниками інтенсивності, обсягів впровадження та електронних засобів реалізації цієї участі, а також сформулювати релевантне авторське визначення терміна «регіональна електронна демократія».

У роботі вдосконалено:

По-перше, методичний підхід до прогнозування динаміки впровадження інновацій на локальному рівні в Україні на прикладі плинної демократії, яке відрізняється застосуванням методу агентно-орієнтованого моделювання з авторськими: профілем об'єкта моделювання (індустріальне місто середнього

розміру), розподілом агентів на кластери, параметрами їхніх цифрових навичок, що дозволило на сценарній основі отримати прогностні результати динаміки поширення як основного фактору розвитку плинної демократії локального рівня.

По-друге, інструментарій оцінювання ефективності цифрової участі в системі публічного управління завдяки розробленню авторського Індексу саботажу електронної демократії (ІСеД), який відрізняється як переліком індикаторів, що поєднує прямі показники управлінської інертності (відсутність реакцій, затримки, формальні відповіді) з непрямыми індикаторами символічного саботажу (імітація залучення, низький рівень персоналізації рішень, шаблонність комунікацій), так і інтерпретацією результатів розрахунку індексу, що дозволяє виявляти приховані форми адміністративного опору запровадженню електронної демократії на регіональному рівні, аналізувати цифрову активність органів місцевого самоврядування, виявляти зони дисфункції та формулювати адресні рекомендації для підвищення інституційної спроможності публічного управління.

По-третє, розроблено алгоритм пілотного впровадження плинної демократії в регіонах України, який відрізняється авторським переліком узгоджених технічних, нормативних та аналітичних кроків, що формують послідовний план трансформації локальної електронної участі, дозволяють створити реальний механізм впливу через делегування, системну аналітику поведінки делегатів, превентивні індикатори репутаційних ризиків та інтеграцію в бюджетне планування та забезпечують динамічну, адаптивну та співвідповідальну публічну політику.

У дисертації дістали подальшого розвитку:

1) логіко-семантичний підхід до виявлення змістовних ознак електронної демократії у вигляді поєднання тривимірного принципу дослідження (обов'язкове дослідження технологічного, інституційного, агентського вимірів) з комплекс-аналізом смислових відмінностей електронної демократії від спільних та суміжних понять; цей підхід відрізняється інтерпретуванням електронної демократії як процесу взаємодії технологій, норм і дій, специфічних для кожного соціально-політичного контексту, та використанням інструментарію фрейм-аналізу, що дозволило запропонувати авторське уточнення поняття електронної демократії;

2) застосування інструментарію кластерного аналізу в оцінці організаційної готовності українських міст до використання інструментів електронної демократії, яке відрізняється авторським переліком вихідних індикаторів для кластеризації (кількість реалізованих інструментів громадської участі; наявність спеціалізованого підрозділу/штатної одиниці для впровадження електронної демократії; інтенсивність участі у міжнародних проєктах підтримки цифровізації), що дозволило отримати 4 кластери міст України для оцінки специфіки і прогнозу

розвитку в них регіональної електронної демократії;

3) визначення інструментів успішного впровадження плинної демократії в регіонах України у вигляді соціотехнічної структури, яка відрізняється врахуванням успішних європейських практик та ключових рис українського місцевого самоврядування, що можуть як сприяти, так і заважати впровадженню нових механізмів делегованої електронної участі; дана соціотехнічна структура дозволяє обґрунтувати умови успішного впровадження на регіональному рівні України моделі плинної демократії (інституційна відкритість до динамічного делегування, технічна інфраструктура прозорості участі, соціальна довіра до механізмів гнучкого представництва).

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження впроваджені в практику стратегічного планування розвитку регіонів та громад, що засвідчено офіційними довідками з Придніпровського наукового центру НАН України і МОН України, Управління інфраструктури, містобудування та архітектури, житлово-комунального господарства, екології Дніпровської районної військової адміністрації, Слобожанської селищної територіальної громади Дніпровського району Дніпропетровської області, Межівської селищної територіальної громади Дніпропетровської області, Любимівської сільської територіальної громади Дніпровського району Дніпропетровської області. Окремі положення дисертації використовуються в навчальному процесі ННІ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» Українського державного університету науки і технологій в процесі викладання різних наукових дисциплін, що також підкреслює безпосередню прикладну цінність роботи.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Ознайомлення з дисертацією та науковими працями Ларіонової Катерини Андріївни дає підстави зазначити, що авторкою дотримано принципи та норми академічної доброчесності. Порушень академічної доброчесності у дисертаційній роботі не виявлено, подано посилання на відповідні джерела з дотриманням норм законодавства про авторське право. Наукові результати дисертації отримано авторкою особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації знайшли використання лише ті ідеї і положення, які були сформовані та отримані дисертанткою особисто.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Попри загальну позитивну оцінку дисертації, в ній є окремі положення, які можуть стати предметом наукової дискусії:

1. У підрозділі 3.3 авторка зосереджується переважно на інституційно-поведінкових вимірах адміністративного спротиву через індекс ІСеД, але не

проводить системного аналізу правових підстав для притягнення органів місцевого самоврядування до відповідальності за приховане блокування цифрової участі, що у наслідок цього послаблює прикладну вагу рекомендацій у площині удосконалення чинного законодавства.

2. На с. 133-136 роботи проаналізовані приклади міст Дніпра, Києва та Одеси щодо функціонування електронної демократії на місцевому рівні, проте така вибірка репрезентує виключно великі міста та значно звужує обґрунтування висновків щодо універсальності моделі для малих міст і сільських громад, де цифрові практики та соціальні моделі участі можуть бути принципово інші.

3. Незважаючи на цікавий експериментальний характер агент-орієнтованого моделювання (с. 170-172), у дисертації бракує ретельного аналізу чутливості отриманих прогнозів до зміни параметрів агентів, зокрема рівнів цифрових навичок та мотиваційних кластерів, що зменшує прогностичну силу висновків щодо динаміки впровадження плинної демократії.

4. З метою підсилення ролі електронної демократії на регіональному рівні авторкою запропоновано заходи з пілотного впровадження плинної демократії в регіонах, зокрема щодо кадрового компоненту: професіоналізація модерації платформ (с. 200). У висновках до дисертації запропоновано впровадити в місцевих органах влади або при ЦНАПах посади модераторів (фасилітаторів), які відповідатимуть за організацію, комунікацію та етику електронного обговорення (с. 211). Проте, на нашу думку, практичне значення дослідження набуло б більшої ваги якби авторка дослідила актуальні питання удосконалення кадрового забезпечення у сфері розвитку електронної демократії, зокрема щодо підготовки керівних кадрів.

5. У дисертаційному дослідженні подано пропозиції щодо орієнтирів стратегічної публічної політики для зміцнення електронної демократії на регіональному рівні у повоєнний період, але авторкою не конкретизовано яким саме органам публічної влади необхідно запровадити зміни.

Втім, висловлені зауваження та пропозиції не знижують наукової цінності дослідження, виконаного на високому рівні, та дають всі підстави для його позитивного оцінювання.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертаційна робота Ларіонової Катерини Андріївни на тему “Регіональний контекст розвитку електронної демократії в Україні” за своїм змістом і структурою є завершеною, цілісною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Ознайомлення зі змістом дисертації, анотацією та опублікованими за її темою науковими працями дає підстави для висновку, що дисертація є комплексним дослідженням, в якому обґрунтовано теоретико-

методологічні основи дослідження регіональної електронної демократії та окреслено організаційно-інституційні засади забезпечення успішного розвитку електронної демократії в регіонах України, а також на підставі аналізу нормативно-правових актів, наукової літератури і зарубіжного досвіду, розроблено науково-практичні рекомендації щодо розвитку й удосконалення досліджуваної проблематики.

Послідовний та комплексний виклад змісту дослідження опосередковано через структуру дисертаційної роботи, яка охоплює вступ, три розділи, кожен з яких складається з трьох підрозділів та висновків, а також загальні висновки і додатки. У дисертації прослідковується стійкий зв'язок між усіма розділами, а сформульовані загальні висновки логічно впливають з дослідження та відповідають поставленим завданням. Наведені у дисертаційному дослідженні рисунки та таблиці є логічно побудованими, структурованими і зрозумілими, спрямовані на полегшене сприйняття аналітичної інформації, та засвідчують схильність здобувачки до наукового аналізу та авторського підходу до досліджуваної проблематики.

Представлена праця містить наукові положення, нові науково-обґрунтовані теоретичні і практичні результати, що мають істотне значення для галузі знань 28 “Публічне управління та адміністрування”, а також свідчить про особистий внесок здобувачки в науку.

Загальний висновок. З огляду на актуальність, новизну, важливість здобутих авторкою наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Ларіонові Катерини Андріївни на тему “Регіональний контекст розвитку електронної демократії в Україні” є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання у сфері публічного управління.

Дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами), та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

Дисертація відповідає вимогам до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії, а її результати можуть бути використані у подальшій науково-

дослідній діяльності, в освітньому процесі та в управлінській практиці.

Дисертаційна робота відповідає спеціальності 281 “Публічне управління та адміністрування”, а її авторка – Ларіонова Катерина Андріївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент

доктор наук з державного управління,
доцент, доцент кафедри національної
економіки та публічного управління
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана

Наталія ВАСЮК

Підпис	<i>Васюк Н.</i>
ЗАСВІДЧУЮ	
З.о. Начальник відділу кадрів Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана	
<i>Ю.І. Полюска</i>	
21.	07 2025 р.